

Հովհաննես Թումանյան

Աղքատի պատիվը

I

Ղ... գյուղաքաղաքում առանձնացած ապրում էր Միմոն անունով մի բարի մարդ:
Նա չէր խառնվում գյուղական գործերին. երևի գիտեր, որ իրան խոսքը չի
ընդունվի, նրա համար էլ պոչն իրան էր քաշել:

Միմոնը մի կարմիր կով ուներ, մին էլ՝ մի սիրուն կին. կինն էլ շատ սակավ էր
պատահում, որ հարևանություն աներ դրացիների հետ. քաշվում էր հարուստ
հարևաններից, գիտեր, որ յուր գնալ-գալը դյուրեկան չէր նրանց համար: Եվ,
իսկապես, հարևանների դռներն ընկնելու կարիք էլ չուներին:

Միմոնը չուրի կամ գութանի ժամանակ ընկեր էր դառնում անասուն ունեցողի
հետ, տանջվելն իրանից, անասունը՝ լծկանը, հարևանից, և յուր հողերն էլ
նրանցի հետ վարում: Երբեմն էլ պատ էր դնում, տախտակ էր քաշում, ձուկն էր
բռնում մոտակա գետից, ծախում և կարողանում էր թե չէ, ամեն բանի էլ ձեռքը
զցում էր:

Դրա համար էլ ոչ լավ ձուկը բռնող էր, ոչ կարգին պատ դնող և ոչ մի բանում
հայտնի չէր. միայն մի բան լավ գիտեր, որ լավ սրախոսում էր և ծիծաղալի
առակներ էր պատմում: Այդ էլ վերագրում էին նրա խելքի պակասությանը,
անունն էլ «շաշ Միմոն» էին դրել:

«Մի անգամ մի գյուղում մնի համար պատ դրի, պատմում էր նա յուր կյանքից,
գործս վերջացրի, ասի՝ դե փողս տվեք, գնում եմ: Եկան պատին մտիկ արին,
ասեցին. «Ուստա՛, էս գշեր քու շինած պատի տակին քնի, առավոտը քու վարձն

Էլ տանք՝ մի բան էլ ավելի, վեր կաց գնա», համաձայնվեցի ոչ. վախեցի գշերը պատը վրես քանդվի... պատն էլ թողի, վարձս էլ, վեր կացա եկա մեր տունը»:
Բայց խո ամեն մարդ այսպիսի պայման չէր կապում ուստա Սիմոնի հետ: Շատ մարդ էլ հենց նրա գվարճախոսությունների ու առակների համար դեռ վարձիցը մի բան էլ ավել էր տալիս: Եվ իրանց աղքատության մեջ ուրախ ապրում էին մարդ ու կին:

Այս մի փոքրիկ ուրախություն էր, որ ավելի շուտ բխում էր Սիմոնի սրտից, քան թե ունեցածից . բայց մարդիկ սրան էլ էին նախանձում:

Ախպե՛ր, մենք էսքան շարշարվում ենք, մեզ համար ապրանք ունենք, դուքան ունենք, առուտուր ունենք... Է՛լ չենք կարողանում ծերը ծերին հասցնենք, սա էս ո՞նց ա ապրում, ոչ ջեբումը կապեկ ունի, ոչ դռանը չորստոնանի, ոչ գլխումը՝ խելք...

Այսպես նախանձում ու զարմանում էին համագյուղացիք, հարևանները Սիմոնի ապրուստի վրա և միշտ էլ «շաշ» էին անվանում:

Շաշ Սիմոնի թայն էլ չկաս, նախատում էին կանայք իրանց ամուսիններին, տարենը երկու–երեք թագա լեհին (դերիա) ա հագցնում իրան էն անբան կնգանը... թողում չի բոբիկ ոտը գետին տեսնի...

Դե նրա կնիկն էլ սիրուն ա, քու թայր խո չի, կես լուրջ, կես հանաք նկատում էր մարդն յուր բարկացած կնոջն ու հեռանում:

Հիրավի, Սիմոնի կնոջ գեղեցկությունը մի երկնային պարզ էր, որ բաժին էր ընկել աղքատին: Նա մի բուրալի, շքեղ շուշան էր, որ դուրս է գալիս հաճախ մի հասարակ մացառի, մի փոքրիկ թփի տակ և գվարթ ծաղկում է, ժպտում, առանց մտքովն անցկացնելու, թե քուրդը բուսել է վճիտ ջրերի ափին կամ գանգակծաղիկը փայփայված է բուրաստանում, նրան միայն մի փոքր լույս, մի փոքր արևի շող է հարկավոր...

Ես մոռացել եմ այն պարկեշտ, ամոթխած սիրունի անունը, բայց գյուղացիք նրա ավել անունն էլ դրել էին «Եղապատա»: Գյուղի ջահելները աչք էին տնկել այս

կնոջ վրա: Քանի անգամ գանգատվել էր նա մարդուն, թե՛ աղբրունը ջուր լցնելիս
Ղազանց Գալուստը աչքերին խոր մտիկ տվեց ու ասաց «ուխա՛յ»...

Վարթունանց Փիլոսը իրանց դռնովն անց կենալիս աչքով արավ... Միրզանց
Առաքելը ճանապարհին «ղաստի» դիպավ իրան...

- Պտղատու ծառին շատ քար կգցեն... Էդ ամեն կնգա էլ կպատահի, սիրտդ
կոտրիլ մի, ես էլ եմ շատերին աչքով արել,-Հանաք անելով կնոջը
պատասխանում էր ուստեն:

Բայց, այսուամենայնիվ, թեկուզ հենց մենակ չմնալու, չվախենալու համար,
որովհետև պատդիր, խզարչի, ձկնորս և այլն Միմոնը հաճախ գյուղից հեռանում,
ուրիշ տեղ էր մնում, իրանց հարևան դարբին Ակոփի փոքրիկ աղջիկը գիշերները
Միմոնի կնգա մոտ էր քնում:

Գիշերները երկա՛ր հեքիաթ էր ասում Միմոնի կինը յուր փոքրիկ ընկերուհու,
ութ-տասը տարեկան Մարուշի համար (այսպես էր հարևանի աղջկա անունը):
«Զմուխտ դուշի» հեքիաթն էր ասում կամ պատմում էր, թե ինչպես մայրը յուր
յոթը խորթ աղջիկներին ձգեց հորը ու շաղացաքարը դրեց բերանին, իսկ նրանք
օրը մի չամիչ գտան, ապրեցին ու փորելով, փորելով հասան մի ստորերկրյա
գարմանալի աշխարհ... և կամ թե «Լիս ու մութ աշխարքների» մասին էր
պատմում, մինչև երկուսն էլ քնում էին:

II

Ահա ուստա Միմոնի սպիտակ տնակը՝ մենակ, առանձնացած, երկու լուսամուտի
փեղկերն էլ փակած, երևում է պարտեզի մի քանի ծառերի ետևից: Գիշերը
խաղաղ է, ինչպես քունը, և կախարդիչ, քան երագ: Կարծես թե այս գիշերն էլ
արևելյան մի հի՛ն–հի՛ն հեքիաթ լինի...

Երկու հոգի այս պահուն ծառերի տակովն անցան... մոտեցան Միմոնի դռանը:

Թե ինչ էին անում նրանք, դժվար է ասել, միայն շուտով ետ բացվեց դուռը
շրթխկալով և երբ բացվեց, ներսից պարզ լավեց մի սուր ճիչ, որ իսկույն լռեց, և մի
կանացի ձայն միաժամանակ աղաղակեց . «Ո՞վ եք, ի՞նչ եք ուզում... ո՞վ եք, ո՞վ,

ո՞վ...»: Դուրը շուտ փակվեց, ձայնը խլացավ, բոլորովին կտրվեց:

Այդ գիշեր ուստա Միմոնը գնացել էր մոտիկ գյուղը, կարծեմ փուռը շինելու և, երևի, խորը քնած, մի վատ երագ էր տեսնում յուր տան գլխին:

III

Գյուղական դատարանում ուստա Միմոնի գանգատը լսելուց հետո, ոմանք հանդիմանելով, ոմանք թքելով, մի քանիսը բարկանալով խորհուրդ տվին, որ ձեռք քաշի «կեղտոտ բանից»:

Թե որ կեղտոտ բանն ուզում չեք, դե դատաստան արեք, թե չէ՝ ես իմ ձեռովը կաննեմ... գոռում էր ուստա Միմոնը և կարմրած աչքերը քիչ էր մնում դուրս թափվեին բներից: Նրա կողքին հեկեկում էր փոքրիկ Մարուշը:

Հա՛, անգաճը կկտրես, էլի, ձայն տվին չորս կողմից և ծիծաղելով նայեցին մեղադրյալին:

Սա գյուղի հայտնի լոթիներից մեկը՝ Սանդրոն էր: Մահուդ չուխով, երկայնաճիտ, բարձրակրունկ կոշիկները հագին, ֆուրաշկան մի ականջի վրա թեքած, կարմիր բաղդադին վզովը ձգած, մի կողմ կանգնած, նա ժպտում էր ուստա Միմոնի և նրա բարկության վրա: Հերոսին շրջապատել էին յուր ընկերից մի քանիսը, որոնք եկել էին դատին ներկա լինելու:

Կսպանե՛մ, ետո պատասխանը դուք կտաք, բարձրաձայն սպառնում էր Միմոնը, տեսնելով, որ դատարանն անուշադիր է յուր բողոքին:

Սպանող ես՝ քու կնիկը պահի, շաշ գետինը մտած,– ձայն տվեց մեկը, և սրան հետևեց ընդհանուր ծիծաղը:

Սպանիլ մի՛, ուստա Միմոն ջան, մեղք ա, մուրագի վրա ջահել ա, հեզնեց մի ուրիշը՝ նոր հոհոոց բարձրացնելով:

Այնտեղ տանուտերը մերթ ծիծաղելով ու հանաքներով, մերթ սպառնալով ու բարկանալով ստիպում էր Միմոնին, որ ձեռք քաշի «կեղտոտ բանից». բայց այդ

չէր հաջողվում:

Ես ասում եմ, որ արին պետք է անեն... հիմի էս ա, որ ասում եմ... իբրև հաստատ որոշում շուտ-շուտ կրկնում էր Միմոնը, սակայն բոլորն էլ գիտեին, որ նա արյուն անող մարդ չի:

Մանդրոյի ընկերներից մեկը պատի տակը քաշեց տանուտերին, ականջումը մի բան փսփսաց, տանուտերն էլ Միմոնին մի կողմ քաշեց՝ ականջումը փսփսաց:

Չեմ ուզում, նրա ձեռքից ազատվելով գոռաց ուստեն, չեմ ուզում:

Դե՛ որ չես ուզում, վկաներդ բեր, գործը շարունակում եմ,– դեմքը թթվացնելով ասաց տանուտերը և պաշտոնական դիրք ընդունեց:

Միմոնը չվախեցավ:

Ա՛յ վկա,— համարձակ ցույց տվեց Մարուշին:

Դ-ա երեխա ա, երեխի վկայությունը գակոնը չի ընդունում:

Իմ կնիկը ճանաչել ա, իսկույն վրա բերեց ուստեն:

Քու կնիկը շատ կարելի ա սուտ ա ասում, գակոնը առանց ֆակտի գանգատավորի խոսքին չի հավատում, կրկին խիստ ու կոպիտ մերժեց տանուտերը:

Միմոնը հուսահատութենից ու կատաղութենից քիչ էր մնում վրա թռչեր, խեղդեր յոր երեսին սառն հանդարտությամբ նայող տանուտերին, բայց իրան գապելով, հարցրեց,

Բաս էս ո՞նց պըտի ըլիլ...

Էնհենց պըտի ըլիլ, որ դրուստն իմանալու համար ես պետք է քննություն անեն, պետք է քու կնգանը տանեն դոխտուրի մոտ, որ դոխտուրը քննի...

Միմոնը մնաց դիք կանգնած, արյունը գլուխը տվեց, ականջները տժժացին. նա չէր իմանում, թե որտեղ է կանգնած. չար մտքերն արդեն խոնվում էին նրա գլխում...

Ադա՛, գնացեք սրա կնգանը բերեք,— հրամայեց տանուտերը, և մի աղմուկ ընկավ: Ոմանք տանուտերին էին խնդրում, ոմանք գնացողներին էին բռնում, ոմանք էլ Միմոնի հետ էին կռվում յուր «շաշության» համար, որ բանն այստեղ հասցրեց, և աշխատում էին համոզել, որ գոնե այժմ ետ կանգնի խայտառակությունից: Փոքրիկ Մարուշը կպել էր Միմոնի փեշերին և յուր վախեցած աչքերով մեկ խոսողների երեսին էր նայում, մեկ Միմոնի:

Այս ժամանակ դատարանի լուսը մթնեց, և յուր ահագին գայլենի քուրքը ներս բերեց գյուղի հարուստներից մեկը՝ Պետրոս աղեն:

Ի՞նչ խաբար ա, ի՞նչ եք դալմաղալ անում, ծանր-ծանր հարցրեց աղեն:

Եվ բոլոր պատմությունը, թեպետ հայտնի էր իրան, ուշադիր լսեց, իբրև թե նոր էր իմանում:

Գլուխը պտտելով խոր հառաչեց գյուղի հայրը և խորհրդավոր ձայնով դարձավ շուրջը.

Գետինը մտե՛ք . . . ձեններուդ կտրեցե՛ք, անաբուռներ, աննամուսնե՛ր . . .

Այս խոսքերն այնպիսի ազդու կերպով արտասանեց, որ բոլորն էլ գլուխները կախ արին, և եթե մի օտար մարդ լիներ, կկարծեր, թե ամաչեցին:

Սրան մտիկ արեք, սրա՛ն,— գլուխը վեր քաշելով, ձեռքը դեպի Միմոնը մեկնեց աղեն, օղլուշադի անունը բերել ա գցել գեղամեջ...

Բա սուս կենա՛մ... նամուս գետինն եք կոխել... բա սուս կենա՞մ... գոռալով ընդհատեց ուստա Միմոնը:

Բաս ի՞նչ կանես, որ սուս չես կենալ...

«Ի՞նչ կանե՛մ...», արին կանեն, արի՛ն...

Ա՛յ տղա, դեռ կանգնած ե՞ք, էս բուպեիս գնացեք, սրա կնգանը բերեք, տեղիցը վեր թռավ տանուտերը:

Կացե՛ք, աչքերը չոեց աղեն, և նորից աղմուկն ընկավ: Այս ժամանակ տանուտերն ու Պետրոս աղեն իրար մի քանի խոսք ասացին:

Սո՛ւս կացեք, ձայն տվեց աղեն, ի՞նչ եք գորտան ժամատուն շինել... Սանդրո՛, էստեղ արի:

Սանդրոն մոտեցավ:

Մի հինգ մանեթ հանիր էստեղ:

Ախար գուր ա, է՛, աղա:

Ես քեզ ասում եմ՝ հանի՛ր:

Ախար գուր ընչի՛ հանեն: Ես քեզ ասում եմ գո՛ւր հանիր, բարկացած հրամայեց աղեն:

Սանդրոն, քթի տակը ժպտալով, մի հնգանոց հանեց, տվեց աղին և ուզում էր հեռանալ:

Կա՛ց, ո՞ւր ես գնում... դու էլ էստեղ արի, Միմոն:

Գալ չեն, էդ խելքից հեռու բան ա... ես իմ նամուսը փողով չեն առել, որ փողով էլ ծախեն:

Էստեղ մոտի՛կ արի:

Ասեցի, որ գալ չեն:

Դե գնացեք, ասեցի... ես էստեղ խաղ չեն անում... Շուտ գնացեք, սրա կնգանը բերեք, կրկին մեջ ընկավ տանուտերը:

Կացե՛ք, դեռ չգնաք... Միմո՛ն, քեզ ասում եմ Էստեղ արի:

Առաջ գնա, Է՛լի, խառնիխուռն աղաղակում Էին այս ու այն կողմից:

Գնա բարըշի, հինգ մանեթն առ, Է՛լի...

Տո շաշ, գնա, մութթա փող ա, առ ջեբդ դիր. մի տարի որ տանջվես, պատ դնես, Էդքան աշխատիլ չես...

Կասես թե մենձ բան ա Էլել... առաջ գնա՛...

Աղաղակելով, շշկլացնելով ու հրելով առաջ բերին Միմոնին, մոտեցրին Մանդրոյին. աղեն նրանց ձեռք ձեռքի տվեց, հնգանոցը կոխեց Միմոնի բուռն ու գոռաց՝ պոռշտի՛:

Պոռշտի՛, պոռշտի՛, աղաղակեցին գյուղացիք:

Միմոնն անզգայաբար գլուխն առաջ ծռեց:

Անո՛ւշ, անո՛ւշ, ձայն տվին գյուղացիք:

Հաշտությունը կայացավ...: Երբ որ սկսեցին արդեն ուրիշ բաներից խոսալ, Միմոնն աննկատելի կերպով, փոքրիկ Մարուշի ձեռքը բռնած, Էնպես թաքուն դուրս եկավ դատարանից, որ ոչ ոք չնկատի...